

Grundtvig og folkehøjskolen i dag: Fløjkrig og vekselvirkning

Af Henrik Wigh-Poulsen

Kildevæld og vandåre

Grundtvigianismens sejr er også blevet dens nederlag.

Det udtrykkes med to prægnante, om end vandbaserede metaforer hentet fra henholdsvis forfatteren Erik Aalbæk Jensen og præsten og Grundtvigforskeren Anders Nørgaard. Hvor førstnævnte i to interviews fra 1994 taler om grundtvigianismen som en vandåre, der løber dybt og skjult under den danske kultur (Pedersen 1998, 54-55), opmaler sidstnævnte i sit værk *Grundtvigianismen* fra 1935 billedet af et kildevæld, hvorfra den klare, bredt rindende strøm efterhånden fortaber sig i bugtninger og plumrede forgreninger (Nørgaard 1936, II, 5).

Hvor Nørgaard altså beklager en udvanding, registrerer Aalbæk Jensen små 60 år senere en nedsivning. Grundtvigforskeren vil tilbage til det oprindelige, mens forfatteren konstaterer, at dét endegyldigt har fortabt sig i kulturen.

Men den fortabelse var der faktisk andre, der forudså, og for så vidt så frem til allerede på Anders Nørgaards egen tid. En ny generation af Grundtvigfortolkere, med Kaj Thaning og Knud Hansen som de fremmeste, var indforståede med, at bevægelsen på den måde skulle blive et i alle. Menighedens og de snævre fællesskabers tid er forbi, hævdede de. Nu er det folkets tid. Og sideløbende med at tidens tanker efterfølgende – og ikke mindst ved de tos medvirken – vandt endnu mere indpas på højskolerne, udviskedes det grundtvigske særpræg yderligere. Eller rettere, det antog karakter af det selvfølgelige og uudtalte, der indrammede åbenheden over for kulturens og menneskelivets rørelser i al almindelighed.

Det er følgevirkningerne heraf, Aalbæk Jensen senere skildrer, og som enhver i dag kan erfare: Den politisk og religiøst transformerende kraft, bevægelsen engang var, er endegyldigt omdannet til en slags national genkode, nogle nærmest uudtalte værdier, noget selvfølgeligt og, endnu da, mestendels fint og godt. Og så er det for så vidt ligegyldigt, om man spørger folketingspolitikere, menighedsrådsmedlemmer eller danske mænd og kvinder på gaden: "Hvad betyder Grundtvig for dig?". Svarene er mange, de er forskellige, og – endnu da – overvejende positive.

Værdigrundlag

At det grundtvigske anno 2004 så alligevel, dette til trods, plages af nederlagsstemning, kan have flere årsager. For det første har man tradition for den slags. Grundtvig var ikke engang død, da man første gang begyndte at bekymre sig for bevægelsens fremtid. Det er vel den slags fornemmelser, der af og til dukker op, når man som grundtvigianerne har tradition for at gøre op med sig selv og hinanden med jævne mellemrum. For det andet er mange blevet mere lydhøre overfor den oprindelighedslængsel, Anders Nørgaard gav udtryk for i 1935. Trangen til at vende tilbage til kilderne, det autentiske, sande og ægte bag om modernitetens restløse opgør med autoriteterne, har fået navn af nyortodoksi, og det er en tendens, der lader sig spore i mange sammenhænge – politiske, kulturelle og kirkeligt religiøse. For det tredje – og det er den årsag til nederlagsstemningen, jeg vil fokusere på her – vil mange umiddelbart opleve, at der i stigende grad stilles kritiske spørgsmål til det, man førhen har taget for givet. Direkte som indirekte afæskes man holdninger om det, man før mest af alt blot fornemmede.

Man kan sige, at det er blevet et kendetegn ved den post- eller post-postmodernitet, vi er stedt i.

Dette at skulle formulere det førhen usagte og gøre hjertets tyste hvisken til rigide erklæringer om dette og hint er blevet et af tidens vilkår. “Verbalize or die, pal”, fik misdæderen at vide, da han i en episode af firsernes populære tv-serie *Miami Vice* pludselig følte et koldt revolverløb i nakken. Det er en lære, mange virksomheder har måttet drage igennem de sidste par årtier: På et marked i stadig forandring og med stigende konkurrence er intet givet. Du må gøre dig det helt klart, hvem du er, hvad du kan, og hvad du vil. Du skal sætte ord på, hvis du vil overleve. Og vi, der befinder os i et folkeligt, nationalt rum uden nagelfaste retningsvisere, entydige bevægelser og med en aldrig hvilende trang til at sætte tingene til debat, har siden måttet drage den samme konklusion. Intet er givet på forhånd. En nedarvet autoritet gør det ikke alene. Du må på klare og utvetydige måder fortælle din omverden, hvad du står for. Og efter at have levet fedt og godt i en fælles, national og folkelig indforståethed skal vi nu pludselig sige, hvorfor vi er grundtvigske, hvordan vi er det. Og så er det svært ikke at betragte den udvikling som et fald i forhold til dengang, som Niels Højlund beretter om sin tid som lærer på Askov Højskole, man ikke havde brug for at skrive værdiformuleringer og i et væk diskutere arven fra Grundtvig. Den var der jo bare. Man virkede på den og med den i stedet for at ævle om den.

Kritikere, redningsmænd og den bløde midte

Men nu står de der altså med deres kritik og krav om åbenhed over for det globale og udviklingen og tidens mange tendenser. Midtthalfemsernes grundtvigkritik, først og fremmest dygtigt orkestreret af Uffe Østergaard, Hans Hauge, Søren Mørch og senere Ole Vind, fik usikkerheden til at brede sig. Den traditionelle åbenhed over for tidens rørelser blev prøvet. Selvransagelsen lå lige for. Men pludselig truttede fanfarene. Kavaleriet i skikkelse af Tidehvervspræsterne, og nu også folketingspolitikere, Søren Krarup og Jesper Langballe, kom den gamle til undsætning, reddede ham – som de udlagde det – fra hans egne. Hvorved de selvfølgelig også bekræftede de kritiske i, at Grundtvig var en død, hvid mand, nationalist, reaktionær, fundamentalist, og alle de andre lidet flatterende egenskaber, man nu er begyndt at tillægge ham så mange steder, lige fra Oure Højskoles værdiprogram til Weekendavisens lederspalter.

Den grundtvigske fløjkrig med de grundtvigkritiske højskolefolk og Tidehverv / DF som mere eller mindre direkte implicerede aktører blussede sidst op i vinteren 2003-4 foranlediget af førnævnte værdiprogram og resulterende i fyldte læserbrevsspalter i adskillige af landets aviser. Et tegn på, at den store grundtvigske midte, der før kunne have sin grundtvigianisme i fred, nu fik kritikkens pistol sat for panden. Desperat værgede vi for os med mange ord velvidende, at de i mediernes forenklede optik ikke synede så meget som de paroler, de andre – afviserne og de glødende bekendere – altid har været leveringsdygtige i. Således nødstedt på den brede midte, hvor der før var godt at være, måtte vi spørge os selv og hinanden, hvordan vi bedst gør opmærksom på vores sag med alle dens nuanceringer og forsigtige forbehold.

Højskolerne

Det er selvfølgelig et dilemma, I kender alt for godt til på højskolerne. I hvert fald de af jer, der ikke har lyst til hverken den anakronistiske eller den udflydende højskoleform. For hvor man i den anakronistiske højskole til stadighed vil mobilisere det grundtvigske overjeg, ukritisk slynge om sig med grundtvigsk stamme-lingo og alt i alt fortrænge det faktum, at ganske mange anså den reservatadfærd for værende alt for meget allerede i 1880'erne, der vælger den udflydende højskole at slippe alle identitetsmarkører og tilbyde, hvad man nu – i sit midaldrende lærerunivers – helt bestemt mener, nutidens unge gerne

vil have. "So that's why Grundtvig. Men tak tusind alligevel for din ihærdighed og dit engagement years back", som en højskoleforstander så hipt afsluttede en mail til Grundtvig, hvor hun i pædagogiske vendinger havde forklaret ham, hvorfor han var ude af trit med tiden ¹.

Men, for så vidt man stadigvæk mener, at det er han, ser jeg ingen anden udvej, end at man igen bliver nødt til at forholde sig til manden selv. Ikke for, som Anders Nørgaard engang opildnede til, at finde frem til det klare, sande kildepring, men for at komme ud af det dødvande, fløjenes forenklede positioner har hensat os i. Der skal sættes nye ord på, der skal læses, tænkes, tolkes og reflekteres. De ansvarlige må tage en tårn i maskinrummet og gøre sig den anstrengelse at brydes med det grundtvigske tankegods, om end det er omfattende, uoverskueligt, nedfældet i lange, trælse sætninger og en kringlet historie. Og igen: meget fortabes i den proces, hvor den hvilende arv skal omsættes i klare ord. Men meget er vundet. Ny bevægelse i de gamle led, ikke mindst. Og så tager man de generationer alvorligt, der ikke pr. naturnødvendighed, et eller andet sted, allerede ved, hvad det hele handler om, men som nysgerrigt spørger efter det.

Vekselvirkningen

Hvad jeg selv mener at have fundet dernede i maskinrummet er den kristendom, der forklarer Grundtvigs solidaritet med, og åbenhed over for, en tid, der er i bevægelse – gudskabt bevægelse. Det er en ofte genkendelig holdning hos Grundtvig, der ikke findes bedre udtrykt end i nogle betragtninger, han gør sig i et af sine *Mands Minde* foredrag fra 1838.

Før, beretter han her, havde han berejst verden historisk og nær spået Danmark ilde. Han følte sig mere hjemme blandt grave og bautasten end blandt blomster og i grønne lunde, men nu har livet fået bugt med døden, mindet og håbet omsider fundet hinanden. I sin samtid ser han pludselig det folde sig ud, han før troede kun hører fortiden til (Grundtvig 1877, 476-478). Grundtvig har altså erfaret noget, han tidligere ikke havde øje for før. Han har i sin samtid, i sit fædreland og ude i den store verden, ladet sig overrumple. Historien har vist sig levende og virksom i nutiden. Og denne nutid i historisk bevægelighed bringer løfter om en stor fremtid, et gyldenår, en "borgerlig Lyksalighed" (*ibid.*, 45). Disse forhåbninger, som det ifølge Grundtvig er højskolens opgave at realisere, vil af den kritiske fortolker ret hurtigt blive kategoriseret som bragesnak, romantik, fremskridtsoptimisme, grundtvigske særheder og den slags, men de vidner først og fremmest om et skabelsesteologisk udsyn, der ikke lader tiden, kulturen og det fælles menneskeliv henligge i ideologiske tåger. Frem for krampagtigt at fastholde forestillingen om noget, der

var, vises man ud til det derude, der er i frydefuld forandring. Ikke med lalleglad modernitetsåbenhed, men med ståsted på den troens grund, der lader os se menneskelivet som skabt, som noget, Gud har store planer med.

Vekselvirkning hedder det. Og det er noget helt, helt andet end den fastfrosne stillingskrig mellem nationalisme-fikserede modstandere, der ikke har noget at lade hinanden høre, hvad overfladisk grundtvigforståelse angår, og som – hvad værre er – har overladt højskolen til valget mellem enten i forlegen afmagt at vende ryggen til eller ublufærdigt at hengive sig til, om end ikke det første og bedste, så dog det sidste og værste.

Så det er mit bud i dag: Ned i maskinrummet. Gør jer den anstrengelse at se, hvad der sker. Dyrk synerne og søg nye horisonter. Alt andet end gamle holdepunkter eller lette løsninger.

Noter

¹ Citeret fra Birgitte Drud Nielsen 2002/12,3 (forstander på Den Skandinaviske Designhøjskole).

Grundtvig og folkehøjskolen i dag: Grundtvig og “Grundtvig” anno 2004

Af Jes Fabricius Møller

Grundtvig er ikke længere det ideologiske grundlag for højskolerne, har det lydt i pressen i januar måned 2004. Oure Idrættshøjskole fastslår uden omsvøb:

Det bemærkelsesværdige ved Grundtvig var, at han koblede nationalromantikken og aggressiv modstand mod hele oplysningsprojektet med en bibelfundamentalistisk opfattelse af historien og mennesket.

Det er vanskeligt at blive mere upræcis inden for hæderlighedens rammer, men lad det nu ligge. Det væsentlige her er standpunktets klarhed, der er udbredt i de danske højskoler. Det kan man se af fælleskataloget årgang 2004 for landets 86 højskoler.

Flere og flere skoler profilerer sig på færdighedskurser og kompetencegivende undervisning på bekostning af klassiske højskoleværdier som folkelig oplysning eller åndelig dannelse. “Vi